

УДК (37.03:504)(73)

Яків Бойко

ЕКОЛОГІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ США ТА ЇХ РОЛЬ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ

Гострота і драматичність нинішнього часу зумовлена великомасштабним, всезростаючим соціально-економічним впливом на навколишнє середовище, що призводить як до глобальних, так і до локальних негативних змін, поступового руйнування механізму цілісного функціонування біосфери в планетарному масштабі. Тому подальше зростання негативних тенденцій у взаємодії суспільства й природи може призвести до знищення людської цивілізації.

Сучасна екологія покликана допомогти у вирішенні долі людства, що звикло жити без обмеження свого впливу на природу. У зв'язку з цим провідна риса екології полягає в прогностичності; попередженні та запобіганні небезпек, які загрожують людству. Для цього необхідно створити загальну теорію взаємодії суспільства з природою і виробити практичні заходи. Зробити це можливо за умови екологізації всіх наук, виробництва, мистецтва, моралі та права. Сьогодні немає такої галузі, яка могла б усунутись від вирішення екологічних проблем.

Підтвердженням інтенсивного насування екологічної кризи, а за нею й екологічної катастрофи, є комплекс екологічних проблем, успадкованих Україною. Забруднені повітря, ґрунти та водойми, значною мірою вичерпані природні ресурси, змінені внаслідок антропогенного втручання в природні ландшафти, падіння чисельності і скорочення ареалів розповсюдження тварин і рослин – риси екологічної кризи.

Причиною і наслідком цих екологічних проблем є людина, а її нерациональна та незбалансована діяльність у довкіллі зумовила екологічну кризу, водночас, саме вона разом з іншими живими організмами є жертвою цієї кризи. Науковці повинні виробити загальну стратегію поведінки людини в природі. Сучасна екологія покликана допомогти у вирішенні долі людства, що звикло жити без обмеження свого впливу на природу.

Екологічна освіта як окрема галузь педагогічної торії та практики набула актуальності в країнах світу наприкінці 60-х – початку 70-х років і майже одразу стала невід'ємною складовою навчальних планів цих країн. Якісно нова освітня система передбачала усвідомлення молодим поколінням того, що діяльність людини призводить до фатальних змін у природі та формування особистості, спроможної знайти реальні шляхи виходу зі стану екологічної кризи, подолавши споживацьке ставлення до природи.

У школах різних країн світу матеріали з екології увійшли в навчальні

програми природничо-наукових і суспільних дисциплін. Це пов'язано з поширенням руху «зелених», а також рекомендаціями ООН і ЮНЕСКО, в яких наголошується, що першочергове завдання школи – як передавати учням екологічні знання, так і розвивати почуття відповідальності за збереження живого й неживого світу на Землі.

Зусилля зарубіжних та вітчизняних вчених спрямовані на узгодження економічного, соціального та екологічного аспектів розвитку суспільства, без чого неможливе збереження цивілізації та природи.

Вивчення зарубіжного досвіду формування екологічної культури учнів має безперечне значення для сучасного екологічного досвіду України. Адже, на сучасному етапі вивчення зарубіжного досвіду формування екологічної культури особистості стає однією з найважливіших умов людського процесу і необхідним напрямом у вихованні молодих поколінь як відповідальних громадян світу.

Проблемам екологічно здорової взаємодії суспільства з природою присвячено ряд робіт всесвітньо відомих вчених таких як В. Вернадський, А. Габор, Б. Коммонер, О. Леопольд, Дж. П. Марш, А. Тойнбі, Л. Чайнт, В. Червонецький, А. Швейцер та ін.

До проблеми розвитку екологічної культури особистості у філософському аспекті зверталися у своїх дослідженнях А. Горелова, Н. Ігнатовського, Т. Казанцевої, В. Мангасаряна, А. Маслєєва, І. Солдаткіної, М. Фоміної, Н. Харменкова та ін. Екологічна культура визнається одним із чинників гармонізації взаємодій суспільства і природи, виступає умовою природоохоронної та природовідтворювальної діяльності (Е. Гирусов, А. Корнєєва, А. Ліходієвський і ін.).

Зміст численних публікацій, присвячених проблемі формування екологічної культури (О. Анісимов, С. Глазачев, С. Дерябо, А. Захлебний, І. Зверєв, Г. Каропа, Е. Когай, О. Козлова, Б. Ліхачов, А. Урсул, В. Ясвін), відображає спільність думок дослідників про те, що ознакою високої культури є взаємодія соціального та природного.

Однак, питання дослідження специфіки формування екологічної культури учнів через природоохоронні організації США, де нагромаджено значний досвід не тільки теоретичної, а й практичної складової, ґрунтовно не вивчалася, хоча це створює підґрунтя для запозичення і впровадження позитивного досвіду формування екологічної культури у громадян нашої країни.

Метою статті є аналіз діяльності екологічних організацій США та їх ролі у формуванні екологічної культури учнів.

США є індустріально розвиненою країною. Водночас вона є одним з найбільших споживачів природних ресурсів, що не кращим чином позначається на її екологічній ситуації та ситуації країн-імпортерів цих ресурсів, запаси яких обмежені. У зв'язку з цим науковці та громадські організації прикладають чимало зусиль для переходу виробництва на нові

екологозберігаючі технології з метою відновлення природного ресурсного балансу.

Останнім часом екологічні організації США активізували свою діяльність у зв'язку зі збільшенням природних і техногенних катастроф, катаклізмів та збереженням людського життя від їх наслідків. Вектор їхньої діяльності поступово змінюється в напрямку надання людині освітніх послуг у галузі екології: розуміння негативних наслідків людського втручання в екосистему, руйнування міфу вищості людини над природою, необхідності збереження і передачі неповторності природи наступним поколінням та ін.

Всі природоохоронні організації США можна поділити на 8 категорій. До першої категорії належить рух Одюбона – збірна назва для більш ніж 500 клубів, товариств і організацій у Північній Америці, які отримали свою назву від знаменитого художника, співавуча птахів Джона Джеймса Одюбона. Цій категорії слід приділити особливе місце серед природоохоронних організацій США. 26 квітня цього року виповнилось 226 років з дня народження вченого-орнітолога, художника-аніمالіста Джона Джеймса Одюбона, який завдяки своїй праці «Птахи Америки», зумів кардинально змінити ставлення людей до птахів. «Птахи Америки» складаються із більш ніж 400 ілюстрацій птахів в натуральну величину, до яких входять зображення шести нині вимерлих птахів. Ці ілюстрації Одюбон малював під час своєї тринадцятирічної подорожі по континентальній частині Сполучених Штатів. Замість того, щоб продавати ці роботи єдиною книгою, малюнки в період між 1827 і 1838 роками було розіслано підписникам, що обійшло їм майже в 1000 доларів США [1].

Малюнки Одюбона сильно відрізнялись від птахів, які замальовувались вченими в той час: він відійшов від сухості та формальності до романтизму, перетворюючи їх зображення на твори мистецтва. Характерною рисою його малюнків було те, що птахи в нього не завжди гарні. Він малював птахів у реалістичних позах та в їх природному середовищі існування. Він показував птахів зі своїми сім'ями, а іноді і в небезпеці, коли птах полують чи на нього полюють – це не завжди були милі картинки. Вперше пересічна людина отримала доступ до малюнків та інформації, раніше доступної тільки вченим та багатіям.

Однак, не всі позитивно оцінили стиль Одюбона. Він був не дуже добре сприйнятий науковим співтовариством, і багато вчених вважали його свого роду вискочкою. Не дивно, що в кінці XIX ст. багато видів опинилось під загрозою зникнення через комерційне використання пташиного пір'я, не дивно, що люди згуртувались навколо його імені, і в решті решт, сформували Одюбонівське товариство, яке боролось за захист птахів та середовище їх проживання.

Сьогодні в Сполучених Штатах існує більш ніж 500 організацій Одюбона. Кожна з цих організацій є незалежною і має право

встановлювати свої власні програми. Організації Одюбона сильно розрізняються за своїми масштабами та цілями: деякі з них існують як невеликі клуби або товариства птахів, в той час як інші сконцентровані на державних, національних або міжнародних заходах по збереженню птахів і навколишнього середовища. Завдяки різноманітності підходів, організації Одюбона сьогодні продовжують збереження навколишнього середовища на початку XXI століття. Потрібно зазначити, що дана організація проводить систематичну та планомірну освітньо-виховну роботу з учнями середніх шкіл. Члени цієї організації проводять численні акції спільно з учнями щодо охорони і збереження птахів.

До другої категорії ми відносимо екологічні організації США, що виступають проти зміни клімату. Серед них можна виділити групу захисників навколишнього середовища і ресурсів серед шкіл, які дають початкову та середню обов'язкову освіту. Ці організації також велику увагу приділяють моніторингу кліматичної ситуації в Арктиці, забороні ядерної енергії та проводять значну інформаційну роботу із школярами з цих питань [5].

Третьою категорією є екологічні організації США, що виступають за збереження навколишнього середовища. Представники даної організації намагаються проводити просвітницьку діяльність з населенням та учнями середніх шкіл, проводять роз'яснювальну роботу, залучають старших учнів до такої роботи [5].

Інші екологічні організації виникли і функціонують в окремих штатах. Це зокрема каліфорнійські екологічні організації, екологічних організацій Чикаго, штат Іллінойс, екологічних організацій Вашингтона, округ Колумбія, природні центри США, мета яких полягає у збереженні природи і екологічній освіті тощо.

Потрібно підкреслити, що більшість екологічних організацій, що існують в США проводять екологічну освітньо-виховну діяльність із підростаючим поколінням. По перше, ці організації беруть безпосередню участь у розробленні навчальних планів в аспекті екології. Адже прийняття навчальних планів в таких важливих штатах як Техас і Каліфорнія має величезний вплив на освіту в цілому. Як відомо, Сполучені Штати Америки не мають єдиного навчального плану. Кожний штат вільний у виборі навчального плану, це вирішується на місцевому рівні. Таким чином немає єдиної національної політики в сфері екологічної освіти та виховання.

Завдяки національному закону про екологічну освіту (листопад, 1991) було засновано офіс екологічної освіти при організації охорони навколишнього середовища і декілька інших програм стажувань та грантів екологічної освіти. Нові грантові програми, що засновані цим законом, дозволили нові можливості і фінансування, які не були можливі до цього. Цей закон був прийнятий конгресом США, щоб подолати екологічну

неграмотність населення, і в першу чергу молоді. В цьому законі, конгрес прийшов до висновку, що існує серйозна загроза людському здоров'ю і навколишньому середовищу, включаючи велику кількість звичних і токсичних речовин в повітрі, воді і землі та існує все більш зростаючий доказ існування міжнародних екологічних проблем, зокрема таких як світове потепління, забруднення океану і зменшення різноманіття видів і що ці проблеми становлять серйозну загрозу людському здоров'ю і навколишньому середовищу в глобальному масштабі.

Організація по захисту навколишнього середовища (EPA) – це організація федерального уряду, яка наділена повноваженнями захисту здоров'я людей і навколишнього середовища за допомогою норм, що базуються на законах, прийнятих Конгресом. Організація по захисту навколишнього середовища була запропонована президентом Річардом Ніксоном і почала діяти 2 грудня 1970 року, після того як він подав програму діяльності організації в Конгрес, яка була ратифікована на слуханнях комісії палатою представників і сенатом. Цю організацію очолює керівник, який призначається президентом і схвалюється конгресом. Зараз очолює цю організацію Ліза Джексон. Організація по захисту навколишнього середовища – це неурядова структура, хоча керівник прирівнюється до рангу урядовця. Організація налічує більше 170 тисяч працівників з повним робочим днем, а також контрактників. Більше половини працівників – це: інженери, науковці і спеціалісти по захисту навколишнього середовища. Річний бюджет на 2010 рік становив 10,4 мільярди американських доларів. Організація складається із штаб-квартир, регіональних офісів, що розташовані в 10 регіонах (США умовно поділили на 10 регіонів) і 27 лабораторій. Організація по захисту навколишнього середовища займається моніторингом навколишнього середовища, проводить дослідження і освітні заходи. В коло її обов'язків також входить підтримка і захист національних стандартів за допомогою законів про захист навколишнього середовища в тісній співпраці з місцевими урядами і племенами. Вона окреслює обов'язки та права штатів і Індіанських племен. Здійснення закону відбувається за допомогою штрафів, санкцій та інших заходів. Організація також співпрацює з промисловістю і урядом на всіх його рівнях в цілій низці превентивних волонтерських програм і в енергозберігаючих технологіях [8].

Наступною організацією США, яка зробила величезний внесок в охорону навколишнього середовища і продовжує це робити, є Національний науковий фонд. Національний науковий фонд (The National Science Foundation (NSF)) є незалежним федеральним агентством, яке створене Конгресом США в 1950 році «для сприяння прогресу науки; для захисту здоров'я, процвітання і благополуччя, для забезпечення національної оборони ...» [7]. Річний бюджет становить близько \$ 6,9 млрд (2010 фінансовий рік). Національний науковий фонд фінансує приблизно

---

20 відсотків усіх федеральних фундаментальних досліджень, що проводяться в коледжах та університетах Америки. У багатьох галузях, таких, як математика, інформатика та соціальні науки, національний науковий фонд є головним джерелом федеральної підтримки. Керівництво національного наукового фонду складається з директора, який здійснює управління, а також 24 членів національної наукової ради, що зустрічаються шість разів на рік, щоб визначити загальну політику фонду. Директора і всіх членів Ради призначають на шестирічний термін. Кожного з них, а також заступника директора, призначає Президент США і затверджує сенат. В даний час, національний науковий фонд складається приблизно з 2100 працівників. На додаток до дослідницької діяльності, національний науковий фонд підтримує освіту, починаючи від дошкільного віку. Національний науковий фонд через неформальні науково-освітні програми фінансував 27 проектів, 8 з яких були пов'язані із екологією в середині 90-х років. У програмі національного наукового фонду з розробки нових матеріалів 6 із 19 проектів впроваджувалися в початковій школі і 7 із 33 проектів в середній школі.

Рада з питань екологічної освіти (The Council for Environmental Education (CEE)) [4] розвинулась з регіональної організації, Західного регіональної Ради з питань екологічної освіти (WREEC), яка почала діяти через ряд неформальних зустрічей і комунікацій, ініційованих Рудольфом Дж. Х. Шефером, в той час координатором з екологічної освіти Каліфорнійського Департаменту освіти, і Дейва Філліпса із управління освіти США. Грант у розмірі \$ 150 000 було отримано від управління освіти США для фінансування трирічного проекту. Початкові кошти дозволили 13 західним штатам приступити до розробки програм з екологічної освіти, створити формальні і неформальні робочі відносини між установами освіти та організаціями управління ресурсами, а також активізувати співробітництво між їх відповідними групами. У 1973 році WREEC офіційно зареєструвалася як некомерційна освітня організація, щоб продовжити розпочати справу. Завдяки наполегливості з боку засновників, багато зустрічей і міні-конференцій були проведені по всьому заходу. Збори мали на меті: сприяти державній освіті і організацій з управління ресурсами для визначення статусу екологічної освіти, а також визначити роль, зв'язки, цілі програми, а також сприяти державній освіті та організацій з управління ресурсами для підвищення ефективності їх екологічної освітніх програм внутрішньодержавного співробітництва. Із збільшенням зв'язків, зростала також і кількість учасників. Наприклад, такі природоохоронні організації як служба національних парків (the National Park Service), організація охорони навколишнього середовища США (the US Environmental Protection Agency), Job Corps і інші почали усвідомлювати цінність цієї зростаючої організації. Діяльність WREEC в перші роки призвела до великих досягнень в області екологічної освіти на

національному рівні. Першою новаторською програмою Західної регіональної Ради з питань екологічної освіти у співпраці із американським лісовим інститутом American Forest Institute (нині Американський лісовий фонд (American Forest Foundation)) був проект навчання Tree – міждисциплінарна програма екологічної освіти, яка зосереджена на лісах, щоб дати молоді загальні поняття про екологію. Наступною її програмою став проект WILD у партнерстві із Західною асоціацією риби та дичини (Western Association of Fish and Wildlife Agencies (WAFWA)). У 1991 році WREEC вступила в партнерство з Water course (колишня Western Water course) з метою розробки проекту WET (Освіта пов'язаною з водними ресурсами для вчителів) в якості третьої ініціативи на національному рівні в галузі екологічної освіти [6].

Національна освітня програма Wild складається з додаткового освітнього матеріалу по захисту навколишнього середовища для учнів, молодіжних груп, природоохоронних центрів. Проект Wild розпочався в 1985 році і був повністю змінений в 2001 році. Дуже схожим на цей проект є Learning Tree, але з більшим фокусом на лісові ресурси країни. Варто зазначити, що проект WET – це некомерційний проект і пов'язаний з водними ресурсами, а його література призначена для педагогів і дітей віком від 5 до 18 років.

Протягом останніх років мережа WREEC для екологічної освіти підростаючого покоління продовжує зростати. У 1996 році WREEC офіційно змінила свою назву на раду з екологічної освіти (The Council for Environmental Education), щоб більш точно відображати національні досягнення своїх спільних програм.

Більше ніж 40 років ця організація є визнаним національним лідером в екологічній освіті, забезпечуючи програми, які культивують відповідальне використання природних ресурсів. Рада з екологічної освіти піднесла проекти WILD, проект WILD Aquatic, WET in the City, Team WET Schools, Flying WILD and Growing Up WILD на національний рівень. Мета ради залишалась тією ж протягом років – підтримка екологічної освіти за допомогою управління і розвитку екологічно-освітніх програм, друк і розповсюдження екологічної літератури, сприяння і розвиток спільної екологічної освіти.

Існує багато інших освітніх організацій в США, які проводять освітньо-виховну діяльність з екології: Американська асоціація сприяння науки (American Association for the Advancement of Science (AAAS)), досягненнями якої є проект 2061 і вихід у світ праці «Наука для всіх американців» (Science for all Americans), не згадуючи вже численні публікації із зазначеної теми, а також Національна наукова спілка вчителів (The National Science Teachers Association (NSTA)), яка тісно співпрацює із школами, північноамериканська спілка за освіту в сфері екології (The North American Association for Environmental Education), екологічна спілка

Америци (The Ecological Society of America (ESA)) та багато інших.

Отже, на основі аналізу мережі екологічних організацій та їх діяльності в сфері екологічної освіти та виховання учнівської молоді можна стверджувати, в США в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття склалася система позадержавних громадських утворень, які цілеспрямовано й планомірно проводять серйозну роботу із формування в школярів екологічної культури.

Подальше вивчення проблеми формування екологічної культури учнів у середніх школах США вбачаємо в дослідженні змісту екологічної освіти та виховання учнів початкових, середніх і старших класів, характеристики виховних технологій, які застосовуються з метою виховання екологічної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джон Джеймс Одюбон – натураліст, який навчив людей дивитись на птахів інакше [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/dzhon-dzheyms-odubon-naturalist-yakiy-navchiv-ludey-divitis-na-ptakhiv-inakshe>.
2. Колосовська В. О. Соціальні умови реформування шкільної екологічної освіти в США на сучасному етапі / В. О. Колосовська // Актуальні проблеми педагогіки: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць. – Горлівка, ГДПШМ, 2004. – С. 82–89.
3. Червонецький В. В. Екологічна освіта учнів у школах країн європейського регіону та Північної Америки / В. В. Червонецький. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. – 312 с.
4. Council for Environmental Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.projectwild.org/PrincipalSponsors.htm>.
5. Environmental organizations based in the United States [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Environmental_organizations_based_in_the_United_States.
6. Monica Hale. Ecology in education / M. Hale. – Great Britain : Cambridge University Press, 1995. – 191 с.
7. National Science Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/National_Science_Foundation.
8. United States Environmental Protection Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://en.wikipedia.org/wiki/Epa>.